

Еп. Игнатије (Мидић)

ИСКУПЉЕЊЕ И ОБОЖЕЊЕ

Предавање I

"Бог је постао човек да би човек могао да постане бог." Ове речи Св. Иринеја изражавају саму суштину хришћанства - истину о спасењу рода људског. Бог, поставши човек постао је наш Спаситељ. Нисходни пут Божанске личности Христа чини могућим за људске личности наш усходни пут у Духу Светом. Да би се сједињење човечанства са Богом у свакој људској личности, треба свако од нас да постане бог по благодати, или "причасник божанске природе" (2. Петр. 1.4). Неопходно је било добровољно унижење (кенозис) Сина Божијег да би пало човечанство могло испунити своје призвање ка обожењу (теосис) и да твар дејством нетварне благодати задобије сједињење са Богом.

Пошто се по учењу Отаца, Оваплоћење Бога везује са нашим коначним обожењем, могуће је упитати да ли би се оно остварило да Адам није погрешно? По Св. Максиму Исповеднику Ваплоћење Бога је предуслов коначног прослављења независно од човекове грешности и пропадљивости.

Страдања, смрт и Васкрсење Христово заузимају најважније место у Божанском Домостроју спасења према палом свету. Догмат о Искупљењу, ако се изолује од свеукупног хришћанског учења и тумачи искључиво у зависности од подвига Искупитеља, ограничава предање и богословску мисао на три области: грех, његово исцелење на Крсту и усвајање од хришћана спасоносних плодова Христовог подвига.

Анселм Кентарберијски први је покушао развити догмат о Искупљењу засебно, одсецајући од њега све друго. Хришћански видици тиме су ограничени на драму која се одиграва између Бога, који је бесконачно увређен грехом и човека који је неспособан удовољити захтевима увређене праведности. Та драма разрешење налази у смрти Христа, Сина Божијег, који је постао човек да би уместо нас Он измирио наш дуг божанској правди. Улога Светог Духа своди се на улогу помоћника искупљења, који нам даје могућност да се користимо искупитељским заслугама Христа. Заблуда Анселма није толико у томе што је он развио јуридикчку теорију Искупљења, колико је у томе што је у јуридикким (законским) односима, који се садрже у појму "искупљења", хтео видети одговарајући израз тајне нашег спасења оствареног Христом. Он је мислио да ће у законској слици искупљења наћи саму садржину истине, њену "рационалну основу", доказ неопходности

тога да је Бог дужан умрети ради нашега спасења. Георгије Флоровски каже да је "смрт на Крсту била делотворна, не као смрт Невиног, већ као смрт Ваплоћеног Господа". На Истоку Крст није посматран као символ казне праведника, којом се задовољава захтев увређене Божје правде и освете за човеков грех. Исто као што првородни грех није у наслеђеној кривици, тако ни Искупљење није првенствено у оправдању него у победи над смрћу. Од Адама је наслеђена смртност а не кривица. Св. Григорије Богослов је поставио питање: "Коме и зашто је пролита ова за нас изливена крв - крв велика и преславна, Бога и Архијереја и Жртве?".... Човеку је потребно било освећење човечанством Бога, да би Он сам избавио нас... и узвео нас Себи кроз Сина. "Ми смо имали потребу за Богом оваплоћеним и умртвљеним да би нас оживео."

Код Св. Отаца налазимо изванредно богато схватање искупљења које обухвата победу над смрћу, почетак свеопштег Васкрсења, ослобођење природе заробљене грехом и не само оправдање него и успостављање нове твари у Христу. Страдања су неопдељива од Васкрсења, а прослављено тело Христа који седи с десне стране Оца - од живота хришћана на земљи.

Искупљење има за непосредни циљ наше спасење, које ће се коначно остварити у будућем веку - као наше сједињење с Богом, као обожење твари искупљене Христом. Но тај коначни догађај претпоставља присутност Домостроја спасења друге Божанске Личности послате у свет после Сина - Личности Светога Духа. Наше коначно обожење не може зато бити изражено само на христолошкој основи него треба и пнеуматолошко развијање. Мисао Анселма се могла засновати (само) на искупитељском подвигу Христа управо зато што је запад већ био изгубио истинско схватање Личности Светога Духа, начинивши од Њега својеврсног помоћника или "викара" Сина.

Први Адам је изменио своје призвање, добровољно сједињење са Богом, па је то остварио Ваплоћени Логос, искључивши силу греха из наше природе својом смрћу и победивши смрт и трулежност. У Крштењу ми симболички умиремо са Христом да би реално са Њим били васкрснути у новом животу Његовог прослављеног тела, оствареног на земљи али које има своју Главу на небесима у вечности, под окриљем Свете Тројице. Истовремено Жртвоприноситељ и Жртва - Христос, приноси на небеском престолу ту једину жртву која се врши на земљи на многим престолима у тајни Евхаристије. Тако нема никаквог раскида између невидљивог и видљивог, између неба и земље, између Главе, с десне стране Оца, и Цркве, Његовог тела, у којем се непрестано излива Његова чесна крв. "То што је било видљиво у нашем искупљењу, сада је прешло у тајне" (Св. Лав).

У том поимању Цркве као Тела Христовог, које обухвата све људе, чланове Цркве, да ли је могуће сачувати схватање сваке личности различите међу собом и различите од једног Лица Христовог, које се поистовећује с лицем Цркве? Нећемо ли изгубити личну слободу, и иако спасени од детерминизма греха, пасти у неки сакраментални детерминизам, у којем би тај органски процес спасења укинуо лични сусрет са Богом? По свему судећи постоји толико заједница с Богом колико и људских личности, пошто свака од њих претпоставља апсолутно јединство и непоновљив однос са Богом.

Када говоримо о личностима у вези с Телом Христовим, треба да (одустати од знаачења речи личност у социологији, философији) потражимо схватање личности изражено у тринитарном богословљу. Лично постојање увек претпоставља однос према другом: личност постоји у заједници са другим. Личност постоји у оној мери у којој нема ништа од чега би хтела овладати само за себе, тј. када има природу заједничку с другима. Само тада се испољава у свој чистоти разлика између личности и природе. У супротном пред нама ће бити индивидуе које раздељују међу собом природу.

Нема никаквог раздељивања једне природе између трију Личности Тројице: Божанске ипостаси нису три дела једне целине, једне природе, него свака садржи у себи целокупну природу, свака постоји као потпуна, јер она нема ничег за себе; чак и воља је заједничка у Тројици.

Полазећи од тројичног догмата код људи створених по слици Божијој, постоји такође једна природа у много тварних ипостаси. У стварности палог света људи међутим постоје тако што се међусобно искључују, самопотврђују се тиме што себе супротстављају другима, раздељујући јединство природе и присвајају, сваки за себе, део природе, коју вољно супротстављају свему што није ја. То је начин постојања индивидуе, као дела опште природе, више или мање подобне другим деловима природе или људским индивидуама из којих се састоји човечанство.

Као личност човек није ограничен својом индивидуалном природом, није само део целине - сваки човек потенцијално садржи у себи целину, сав земни космос, имајући га у својој ипостаси. У обичном животу ми не знамо ни за аутентичну личну многоликост, ни за јединство природе: ми видимо индивидуе с једне и људске колективе с друге стране, који се налазе у непрестаном међусобном конфликту.

У Цркви налазимо постојано остварење јединства људске природе коју Апостол Павле назива "телом", у којем се наше природе ослобађају од ограничења. Личности, за разлику од индивидуе се не мешају међу собом по сили унапред

постављеног јединства, и оне не постају делови Христове личности, не садрже се у Њему као у некој "надличности". Једино у Христу, дакле, налазимо јединство наше природе, пошто је Он Глава наше природе која образује у Њему једно Тело. Уколико наше индивидуалне природе се укључују у прослављено човечанство Христа, улазе у јединство Његовог Тела кроз Крштење саображавајући се смрти и васкрсењу Христовом, онда наше личности, да би могле слободно остварити своје јединство са Богом, треба да се потврде у свом личном достојанству - Светим Духом: Тајна Крштења - јединства у Христу, треба да се допуни Тајном Миропомазања - многоликости у Духу Светом. Тајна нашег Искупљења завршава се обновом наше природе Христом и у Христу. Чињеница да је Логос узео људску природу, подразумевала је да искупљење има свеопшту вредност, али не и апокатастасис, односно опште спасење, учење које је 553. г. било формално осуђено као оригенистичко. Слобода мора да постане неутуђив елеменат сваког човека. Нико не може силом, против властитог избора, да буде натеран у Царство Божије. Апокатастасис треба да буде одбачен зато што претпоставља крајњу ограниченост људске слободе.

Човечанска створена воља у Христу, по Св. Максиму, служи за основ православног поимања човекове судбине - да учествује у Богу, односно да буде обожен. Обожење је крајњи циљ човековог постојања. Христова људска природа ипостасно сједињења у Логосу, услед "општења природа" прожета је божанском "енергијом". То је стога обожена људска природа која ипак не губи своје особине. Човек је позван да у овој обоженој Христовој људској природи учествује и да има удела у њеном обожењу. Хришћанин је позван не да "подражава Исуса" него, као што каже Никола Кавасила, да живи у Христу, преко Крштења, Миропомазања и Евхаристије. Кроз Крштење, Миропомазање и Евхаристију човек слободно постаје члан Васкрслог Христовог Тела.

Нови живот у Христу подразумева личну слободну обавезу која претпоставља Домострој спасења (Икономију) друге Божанске Личности - Личности Св. Духа. Искупитељски подвиг Христа јесте, дакле, неопходни услов за обожење остварено дејством Светог Духа. Искупитељски подвиг Сина односи се на нашу природу; обожење остварено Духом Светим односи се на наше личности. Оба та дејства су неразделива, незамислива једно без другог и јављају се у коначном смислу једним Домостројем спасења Пресвете Тројице, оствареним у двома Божанским личностима посланим од Оца у свет.

Тај двоједини домострој спасења Слова и Утешитеља има за циљ сједињење твари с Богом. Посматран с тачке гледишта нашег пада, тај циљ Божјег Домостроја назива се Искупљење, посматран с тачке гледишта коначног призивања твари, тај циљ се назива Обожење. То је потврдно одређење исте тајне

која треба да се оствари у свакој човечанској личности у Цркви, а која се у пуности открива у будућем веку, када сјединивши све у Христу Бог буде све у свему.